O‘QUVCHI YOSHLAR AXLOQIY MADANIYATNING NAZARIY METODOLOGIK ASOSLARI

DENOV TADBIRKORLIK VA PEDAGOGIKA INSTITUTI

PEDAGOGIKA YO‘NALISHI 4-BOSQICH TALABASI

SAIDOVA RAMILA

Annotatsiya : Mazkur maqolada o‘quvchi yoshlar axloqiy madaniyatining nazariy-metodologik asoslari tahlil qilinadi. Yoshlarning axloqiy qarashlari, ma’naviy qadriyatlari va ijtimoiy xulq-atvorini shakllantirishda ta’lim tizimi, oila va jamiyvatning o‘rni yoritilgan. Shuningdek, axloqiy madaniyatni rivojlantirishning pedagogik omillari, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan metodlari hamda tarbiyaviy yondashuvlari ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari yosh avlodni barkamol inson sifatida tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar :axloqiy madaniyat, o‘quvchi yoshlar, ma’naviy tarbiya, pedagogik yondashuv, qadriyatlar, ijtimoiy xulq, metodologik asoslar, ta’lim tizimi, barkamol avlod, milliy qadriyatlar

Annotation :This article analyzes the theoretical and methodological foundations of moral culture among students and young people. It highlights the role of the educational system, family, and society in shaping the moral views, spiritual values, and social behavior of youth. The study also scientifically substantiates pedagogical factors, educational approaches, and methods based on national and universal values for developing moral culture. The research findings are important in educating the younger generation as harmoniously developed individuals.

Keywords :moral culture, students, youth, spiritual education, pedagogical approach, values, social behavior, methodological foundations, educational system, harmoniously developed generation, national values.

Аннотация :В данной статье анализируются теоретико-методологические основы нравственной культуры учащейся молодежи. Освещается роль системы образования, семьи и общества в формировании нравственных взглядов, духовных ценностей и социального поведения молодежи. Также научно обосновываются педагогические факторы, воспитательные подходы и методы развития нравственной культуры, основанные на национальных и общечеловеческих ценностях. Результаты исследования имеют важное значение в воспитании гармонично развитого молодого поколения.

Ключевые слова :нравственная культура, учащаяся молодежь, духовное воспитание, педагогический подход, ценности, социальное поведение, методологические основы, система образования, гармонично развитое поколение, национальные ценности.

KIRISH: Bugungi globallashuv, axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan va ijtimoiy munosabatlar murakkablashib borayotgan davrda yosh avlodning ma’naviy-axloqiy tarbiyasi davlat va jamiyat oldidagi eng muhim vazifalardan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Ayniqsa, o‘quvchi yoshlar ongida axloqiy madaniyatni shakllantirish masalasi nafaqat pedagogik, balki falsafiy, sotsiologik, psixologik hamda madaniy jihatdan ham dolzarb ilmiy muammolardan hisoblanadi. Chunki axloqiy madaniyat insonning jamiyatdagi xulq-atvori, muomala madaniyati, ma’naviy qadriyatlarga munosabati, vatanparvarlik, mas’uliyat, burch va insonparvarlik kabi sifatlarining shakllanishida asosiy omil bo‘lib xizmat qiladi. O‘quvchi yoshlar axloqiy madaniyati jamiyatning ma’naviy taraqqiyoti bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, u milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida rivojlanadi. Sharq mutafakkirlari, jumladan, Abu Nasr

Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Alisher Navoiy, Abdulla Avloniy asarlarida komil inson tarbiyasi, axloqiy fazilatlar va yoshlarni ma’naviy yetuk qilib voyaga yetkazish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan. Ularning ilmiy-falsafiy qarashlari bugungi kunda ham yoshlar axloqiy madaniyatini shakllantirishning nazariy-metodologik manbasi sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. Hozirgi davrda yoshlar tarbiyasiga ta’sir etuvchi omillar doirasi kengayib bormoqda. Internet tarmoqlari, ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy tarmoqlar va turli madaniy oqimlar o‘quvchi yoshlarning dunyoqarashi hamda axloqiy qarashlariga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Bu esa ta’lim muassasalarida axloqiy madaniyatni shakllantirishning zamonaviy pedagogik mexanizmlarini ishlab chiqish, samarali metod va vositalarni qo‘llash zaruratini yuzaga keltirmoqda. Shu nuqtai nazardan, o‘quvchi yoshlar axloqiy madaniyatining nazariy-metodologik asoslarini tadqiq etish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Mazkur mavzuning nazariy asoslari pedagogika, falsafa, etika, psixologiya va sotsiologiya fanlarining o‘zaro integratsiyasi asosida shakllanadi. Axloqiy madaniyat tushunchasi shaxsning axloqiy bilimlari, qadriyatlari, e’tiqodi, hissiyoti va amaliy xulq-atvori birligida namoyon bo‘ladi. Shu sababli o‘quvchi yoshlarning axloqiy madaniyatini rivojlantirish jarayoni tizimli, uzviy va maqsadga yo‘naltirilgan pedagogik faoliyatni talab etadi. Maqolada o‘quvchi yoshlar axloqiy madaniyatining mazmun-mohiyati, uning tarkibiy komponentlari, shakllanish omillari hamda nazariy-metodologik yondashuvlari tahlil qilinadi. Shuningdek, ta’lim-tarbiya jarayonida milliy qadriyatlar, ma’naviy va zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o‘rni ilmiy jihatdan asoslab beriladi. O‘quvchi yoshlarning axloqiy madaniyatini rivojlantirish orqali jamiyatda ma’naviy barkamol, ijtimoiy faol va mas’uliyatli avlodni tarbiyalash imkoniyatlari yoritiladi.

ASOSIY QISM: Zamonaviy jamiyatda ijtimoiy tarmoqlar (Facebook, Instagram, TikTok, Telegram va boshqalar) shaxs hayotining ajralmas qismiga aylangan.Yoshlar orasida onlayn faoliyatning ortishi, virtual muloqot va ijtimoiy

tarmoqlarda o‘zini taqdim etish jarayoni shaxsning psixologik farovonligi, emotsional barqarorligi va ijtimoiy moslashuviga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli ijtimoiy tarmoqlar yoshlarning psixologik rivojlanishi va ruhiy holati nuqtai nazaridan dolzarb ilmiy tadqiqot mavzusi hisoblanadi. Bugungi kunga kelib, internet tizimining ijtimoiy tarmog'ida ma'naviy, axloqiy tubanlikni "targ'ib" etuvchi sahifalarning soni bir nech yuz miliondan oshayotganligi insoniyatni yanada tashvishlantiradi. Bu haqda Chingiz Aytmatov shunday yozadi: “Tuya terisini odamning taqir boshiga kiydirish shart emas. Endi sodir bo'ladigan urushlar jang maydonida emas, balki mafkura poligonida yuz beradi. Shu jihatdan qaraganda, yoshlarning ko'p vaqtini internetda behuda sarflashi katta fojiadir”. Chunki globallashuv jarayonida mafkuraviy ta’sir o‘tkazish ko‘lami haddan tashqari kengayib, nihoyatda tezlashib ketganida ham bu holat yaqqol namoyon bo‘ladi. Inson o‘z mustaqil fikriga, zamonlar sinovidan o‘tgan hayotiy-milliy qadriyatlarga, sog‘lom asosda shakllangan dunyoqarashga hamda mustahkam irodaga ega bo‘lmasa, turli ma’naviy tahdidlarga, ularning ba’zan ochiq, ba’zan esa yashirin ko‘rinishdagi ta’siriga qarshi turishi juda qiyin bo‘ladi. Internet tizimidagi ijtimoiy tarmoqlardan olingan ma’lumotlarning to‘g‘ri, ishonchli va zararsiz ekanini aniqlay bilish zarur. Yaxshi va yomonni ajrata olmaydigan yoshlar ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqatilayotgan har qanday xabarni haqiqat deb qabul qilayotgani jiddiy tashvish uyg‘otadi. Ular g‘arazli maqsadlar yo‘lida yoshlarga buzg‘unchilik g‘oyalarini singdirish, begunoh insonlarning qonini nohaq to‘kish kabi jinoyatlarni kuchaytirib, fuqarolar tinchligini buzish va xalq orasida nizo chiqarishga urinishmoqda. Sarhadsiz internet olamiga kirgan yoshlar vaqt va umr qadrli ekanini doimo yodda tutishlari lozim.Virtual makonda axloqiy tarbiya — bu raqamli muhitda (ijtimoiy tarmoqlar, onlayn o‘yinlar, ta’lim platformalari va boshqa internet resurslari) o‘zaro aloqalar jarayonida shaxsda raqamli madaniyatni shakllantirish, barqaror axloqiy qadriyatlar tizimini rivojlantirish hamda axloqiy xulq-atvor normalarini singdirishga yo‘naltirilgan

maqsadli va tizimli pedagogik jarayondir. Bugungi zamonaviy ta’limda barcha o‘quvchi yoshlar ijtimoiy tarmoqlardan unumli foydalanishlari zarur.

XULOSA: Xulosa qilib aytganda, o‘quvchi yoshlar axloqiy madaniyatining nazariy-metodologik asoslarini o‘rganish bugungi ta’lim-tarbiya tizimining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Axloqiy madaniyat yoshlarning ma’naviy kamoloti, ijtimoiy faolligi, insoniy fazilatlari va jamiyatdagi munosib o‘rnini belgilovchi muhim omildir. Shu bois uni shakllantirish jarayoni uzluksiz, tizimli va ilmiy asoslangan pedagogik faoliyatni talab qiladi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, o‘quvchi yoshlar axloqiy madaniyatini rivojlantirishda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga tayangan holda ta’lim va tarbiyaning uyg‘unligini ta’minlash muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, oilaning tarbiyaviy muhiti, ta’lim muassasasi, mahalla, ijtimoiy muhit hamda zamonaviy axborot vositalari yoshlarning axloqiy qarashlari va xulq-atvoriga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli yoshlar tarbiyasida barcha ijtimoiy institutlarning hamkorligini kuchaytirish zarurdir. Shuningdek, axloqiy madaniyatni shakllantirishda sharq mutafakkirlarining boy ma’naviy merosi va ilg‘or pedagogik tajribalaridan samarali foydalanish muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi. Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Alisher Navoiy hamda Abdulla Avloniylarning komil inson tarbiyasiga oid qarashlari yosh avlodni ma’naviy yetuk qilib tarbiyalashda muhim ilmiy-amaliy manba bo‘lib qolmoqda. Bugungi globallashuv sharoitida yoshlarni turli yot g‘oyalar, ma’naviy tahdidlar va axborot xurujlaridan himoya qilish uchun ularda mustahkam axloqiy immunitetni shakllantirish zarur. Bunda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va innovatsion yondashuvlardan foydalanish ta’lim samaradorligini oshiradi hamda yoshlarning mustaqil fikrlash, ongli tanlov qilish va ijtimoiy mas’uliyat hissini rivojlantiradi. Demak, o‘quvchi yoshlar axloqiy madaniyatini rivojlantirish jamiyat taraqqiyoti, milliy ma’naviyatning yuksalishi va barkamol avlodni tarbiyalashning muhim sharti hisoblanadi. Shu bois mazkur yo‘nalishda ilmiy tadqiqotlarni kengaytirish,

ta’lim tizimida innovatsion yondashuvlarni joriy etish hamda ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish dolzarb vazifa bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

Turkiy guliston yoxud axloq / Abdulla Avloniy. – Toshkent: O‘qituvchi, 1992.

Mahbub ul-qulub / Alisher Navoiy. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti, 2000.

Fozil odamlar shahri / Abu Nasr Forobiy. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2016.

Abu Ali ibn Sino. Axloq va tarbiya haqidagi fikrlar. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.

Pedagogika / M. Toxtaxodjayeva va boshqalar. – Toshkent: O‘zbekiston Faylasuflari Milliy jamiyati nashriyoti, 2010.

Pedagogik mahorat / N. Azizxo‘jayeva. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2006.

Ma’naviyat asoslari / Q. Nazarov tahriri ostida. – Toshkent: Sharq, 2015.

O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun. – Toshkent, 2020.

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Yoshlarni ma’naviy-axloqiy tarbiyalashga oid qaror va dasturlar to‘plami. – Toshkent, 2021.

Umumiy pedagogika / B. Xodjayev. – Toshkent: Tafakkur Bo‘stoni, 2017.

Pedagogika bo‘yicha ilmiy maqolalar va dissertatsiyalar to‘plami. – Toshkent, 2018–2024.

UNESCO. Youth and Moral Education Concepts. – Paris, 2019.